

ZEGAMAKO "KONTUK"

XABIER AZURMENDI

LEIENDAK. ELE-ZAHARRAK

Torto, Tartalo, Jentil eta Gizon haundi izenak pertsonaia berdina adierazi nahi dute Zegaman; Gizon trakets, begi bakar eta malzurra.

Jarraian pertsonaia honen zenbait ipuin.

Bi feriano

Bi feriano etor tzien bein Zeamâ ta bidea galdu zuen Arranaiz ingurun.

Sâdarren argi 'at ikusi ta autza jo zuen.

Feriano 'at gizena ta bestea mēa zien.

Gizon aundiñ etxea sartu zien Sâdarren da au noizbaiten etxea alliau zanen, ikaragarritzko arri 'at jarri zon aten.

Andi iñok ezin tzeiken irten.

Gizon aundik ferianok ikus zitunen, gizenana burruntzin sartu ta surtan erreta jan tzon.

Gizon aundik lo artu zonen, feriano txikik burruntzie surtan jarri zon goritu arte, gero gizon aundiri burruntzi goritue sartu zion begi bakarren.

Gizon aundik ferianoa arrapau nai zon baño au ardi narru ta ardi arten gordez izkutaitzen tzikon.

Goizen gizon aundik arrie alde batea amorruez baztatu ta kendu zonen, ferianoa ardi narruz bizkarra estali ta gizon aundiñ anka arteti pasau zan, onek ardie zalakon pasaitzen utzi zion.

Gizon aundie konturau zan ferianok nola iges ein tzion da eratzune tiau ta beaitzen sartu zion.

Gizon aundik, "hun ao" ta eratzunek "emen neok" eantzu-tzen zion.

Gizon aundie eratzunei seituz ferianon atzeta abiau zan.

Ferianok bê burue galduta ikus tzonen, eratzune zeaman

beatza moztu ta Kûtze Santuko aldaparoa bota zon.

Nun ao galdetzen tzion gizon aundik eraztunei da eraztunek, "emen neok" eantzuten tzion aldaparoti.

Gizon aundik eraztunen atzeti aldaparoa salto ein tzon da bertan ito zan, ez mentzekiñ igariñ.

*Eduardo Irastortzari
1991-3-6an jasoa.*

Jentilak

Sâdarren bizi zan jentille, Urkullu aldea jute mentzan ure eratea.

Gaztelu Berrin anka 'at da Garagartzan bestea ipiñi, makurtu ta Urkulluko errekatxon ure erate mentzon.

*Eduardo Irastortzari
1991-3-5ean jasoa.*

Garagartzako jentilak

Garagartzako aitzetan jentillek bizitzen tzien aspaldi.

Aitzetan daren kueba zuloai jentil sulok esaten tzate oaindio. Garagartzako lautara ederren gararra eiten tzuen da orti dator-kio izen ori zelaiei.

Jentillek Garagartzan aspaldi izkutau mentzien.

*Julio Azurmendiri
1991-4-8an jasoa.*

Urtzulaitako txoria

Jentillek bein gizon txiki 'at arrapau mentzuen Sâdarren.

Jateko gizentzen tzeuken.

Prakak eskatzea juten uzteko eskau zien jentillai ta ok igesik eiñ etzezan, ankati soka 'at lotu ta biali zuen einkarik eitea.

Gizon txikik ordea sokea ankati soltau ta atariko arbolei lotu zion. Gero al tzon azkarrana izkuta-zan da aritz zulo 'aten gorde zon bê burue.

Jentillek barruti noizik bein sokei tire ein da, emen tziok esate mentzien alkarri.

Denborea bazijon da jentil batek galdetu zien launai, gizon txikie nun ote diau?

Irten tzuen kanpoa ta sokea an billau zuen arbolei lotuta baño gizon txikie etzan iñun agiri.

Jentillek gizon txikiñ atzeti txakurrek bota zituen da ok, au izkuta-ta zion aritzen ingurun asi zien bueltaka ta zaunkaka.

O tontok, otsein tzien jentillik zârranak txakurrai, onuzkio Txorie Urtzulaitan tziok.¹

*Inazio Urbizuru
1991-6-6an jasoa.*

Tartaloren idi pare

Tartalok idi pare saldu mentzon Naparroa.

Naparrak zenbait balio zuen galdetu zioen.

Tartalok berak eaman ala gari

(1) Urtzulaitan Txoria deitzen zioten gizon bat bizi zan.

bear tzola ta naparrak gustora geau zien, gizon batek eaman ala gari gauza aundie etzala izango ta.

Alako 'aten Tartalo or presentaitzen tzate zazpi idi narrukiñ eindako zaku 'at artuta.

Erri guztiko garik bear iza'mentzituen zaku ura betetzeko.

Etxea zetorrela, Sâsti Muñoko iturrin billau zon alaba suil bat urez beteta zola.

Alabai esa'mentzion:

-Ekaien ur txitxa 'at egarrik nion da.

-Ure eratekon sentitu 'iñat ez-tarrin zikin txikin bat, -kontestau mentzion Tartalok.

*Inazio Urbizuri
1991-4-5ean jasoa.*

Jentila

Bein jentille Arabati idi narru 'at bete garikin tzetorrela, Gaztiñabarneko Napar iturriñ alaba billau zon.

-Ure erazu, esan tzion alabak, egarrik etorko zâ ta.

-Ure nola erango 'iñat pa karga au bizkarren diala?

-Deskansau zaiz, esan tzion alabak.

-Zer den ba deskantsatzea?

-Utzi zû idi narrue malkar ortan da ikusko 'ezu.

Idi narrue malkarren utzi zonen esa'mentzion alabai:

-Neska, deskantsatzea zer tzan jakiñ izan bano, bi idi narru ekarko nitunan.

Ordun ure eskau mentzion.

Alabak suille eman da Jentille ure eraten asi zan.

Alabak esa'mentzion:

-Kontuz antuxunekiñ, suillendo ta.

Jentillek esa'mentzion:

-Iruitu zitan zamar txikin bat eztarrin pasau zatala.

*Inazio Urbizuri
1991-5-9an jasoa*

Zegamako azken jentila

Jentil batek, zârtu zanen, bê semei esa'mentzion:

-Jaso iek betazalak, otsak aitzen tzituat ta.

Semek labeagea artu ta betazalak jaso mentzion.

Jentilletzeko ateti beira ala esa'mentzion jentil zârrak:

-Au dek txikillerie, oaindio ikusko'ituzue gizonak saski 'aten barrun indaurketan.²

Sâdar gañeti an urruti ibarren gizon txikik agiri mentzien erruz.

*Inazio Urbizuri
1991-5-28an jasoa.*

(2) Induabea edo babarruna jaulkitzea.

Zegamako azken jentila

Astrein bizi mentzan Zeamako aitzeneko jentille.

Andrea beti gizonan bildurrez bizitze'mentzan ta jana eamaten tzionen, soro baztarren utzi lapi-koa ta aldeite mentzion.

Jentillek bakar bakarrik jate mentzon.

*Inazio Urbizuri
1991-5-25ean jaso.*

Sadargo jentila

Beiñ, Sâdarren, Izarrako pagadiñ, ikazkiñek enbor bat laurkitzen ai mentzien. Porrazirie geiegi sartu ta etâ ezinda mentzeiltzen.

Ontan Jentil aundi 'at etorri ta zer tzuen alako aleiñetan lanen aitzeko galdetu mentzien.

-Porrazirie geiegi sartu deu ta oaiñ ezin ateaik gaitzte.

-Utzi, neuk etâko diat, esan tzien Jentillek.

Jentillek bi eskuk sartu zitun enborran zirriztun da indarka asizan enborra zabaldu ta laurkitzen.

Ordun ikazkin batek porrekin jo porrazirie ta enborreti etâ zon.

Enborran zirriztun beatzak zitula geau mentzan Jentille ta ikazkiñek iges ein da an utzi mentzuen.

*Eduardi Irastorzari
1981ean jaso.*

Edonork ipuin hauen iturria Odisean arkitu lezake.

Polifemoren ipuina dugu noski Bi Ferianoena, Homero handiak Odisearen IXgarren kantuan ain egoki abestu ziguna.

Homeroren ipuinak gure herriak aldatu eta bariantarik pran-koz ugaritu ditu. Horra nik Zegaman jasotakoak.

Homeroren ipuinak nola iritxi ziren Zegamako mendietara?

Zalantzik gabe Erromako armadatik.

Erromako armadan gure arbasoek partaide izan genituen.

"Ya en el Imperio hay grupos de vascos que militan, en calidad de tropas auxiliares, en el ejército romano: quedan noticias, por ejemplo, de una 'Cohors I fida Vardullorum civium romanorum equitata milliaria' que permanece acuartelada en Escocia, en el mismo peligroso limes durante casi ciento cincuenta años".

*Ignacio Barandiaran.
Guipúzcoa en la
Edad Antigua. P. 19*

* * *

Ondoren datozen ipuin hauek, On Joxe Miel Barandiaranek aspaldi Zegaman jasoak dira.

Antximuño Zeamako baserri 'at 'a. Bertako bi anai mendin go-ra eizeako asmon irte'mentzien.

Mendin tzeiltzela, iñusturike-

tan asi ta bêaldiko erauntsie gañen tzuela ta igeska mentzjotzen Sâdako gain-zelaiti aurrea. An etxola 'at ikus mentzuen da bertan sartu.

Laister artalde 'at etor mentzan da ardi danak zuzenen barrua. Aitzenen artzaie alliau zan begi bakarreko gizon aundi 'at, Torto.

Tortok ordun atea itxi zon arri aundi 'atekiñ.

Antximuñokok ikus zitunen, bitan zarranai "igaurko" esa'mentzion da bestei, "i biariko".

Laister zârranai burruntzie sartu mentzion soñen da surtan erre ta jan mentzon.

Ondoren zerraldo lurren etzan da lo jarri mentzan.

Olako auspoa bezela mentzellen, gora ta bêra, aren bularra anaska aundi 'aten.

Ordun Antximuño gaztek burruntzie artu ta surtan berotu ta Tortoi begin sartu mentzion. Torto jaiki ta bê burruntzie begin tzola, itxututa an mentzellen Antximuño gazten billa, baño dana alperrik. Antximuño ango ardi ta ardinaruan arten izkuta zan.

Goizen Tortok atea iriki ta ate aurren anka bik zabaldua jarri mentzan.

Ardiai eren izenez deitu ta banaka banaka, bere anka arteti ateazerazten asi mentzan. Antximuñoek ê bizkarren ardi narru 'at

tzola, aren anka arteti iges ein tzon.

Igartzen dio Tortok eta bajo atzeti laisterka, Antximuño anka otsan atzeti.

Alperrik ordea, Antximuño osin batea eroi zan da igariñ irten tzon uretati.

Torto re eroi zan, baño etzekiñ igarin da bertan ito zan.

*D. Joan Zabaleta Ursoarango
Parroko Jaunak 1920an kontatua.
Parroko hau Zegamako
Altziturriko semea zen.*

*BARANDIARAN, J.M.:
Diccionario Ilustrado de
Mitología Vasca I - 224. orr.*

Tartaloen erregea

Tartaloetxetan bizi mentzan Tartaloan erregea.

Alaba 'at mentzeukan da alaba orrek aixkirea ein mentzon.

Attek esa'mentzion ordea beara baño iru gauzatan indatsua goa zan suie bear tzola.

Aren aixkidea ainbeste bazala mentzion alabak, da iru gauzak aukera zeizkela.

Lenbiziko lana pago 'at eskuz nork etako, mentzan.

Erregek gerri-gerriti eldu paso aundi 'ati ta oso-osoik eta mentzon Izarrako pagariñ.

Suigaiek, ari-berdarona artu ta, beakin gapari guztie ingurau mentzon.

–Ze eittea zoaz ôla? –galdetu mentzion erregek.

–Pagari guztie etatzea.

–Ez ôlakoik eiñ, egur bae ta ardian abarolekuik bae geldi ez gaitzen.

Bigarren lana palankan zeñek geio eiñ.

Erregek palanke a urrutia bota mentzon.

Sui-gaie, bê palanke eskun tzola, asi mentzan oiuka.

–Ahí va la palanca hasta Salamanca.

–Ez ôlakoik eiñ –esa'mentzion erregek– nê adleri guztie Salamankan tzeukiat eta.

Irugarren lana zeñek arrie urrutiago bota.

Erregek oso urruti arri 'at bota mentzon.

Sui-gaiak, kolkoti zozo 'at eta ta bea bialdu mentzon. Zozoa Arakama alden izkutu mentzan.

Ordun erregek bê alabai gizon arekiñ ezkontzeko baimena eman mentzion.

Zegamako Zubieta baserriko

Jose Mari Aseginolazari

1957an jasoa.

BARANDIARAN, J.M.:

op. cit. 225. orr.

Tartaloetxeta

Más completa que las leyendas precedentes es la que se refiere de Tártalo en Zegama.

Tártalo, monstruo de figura humana, pero de un solo ojo en medio de la frente, tenía su casa en el sitio que llaman Tratloetxeta del monte Sâdar.

Alimentábase de todo género de animales que cazaba, y aún de hombres que tenían la desgracia de caer en sus manos.

Cierto día se apoderó de dos jóvenes hermanos que descuidadamente se habían acercado a su guarida, y los encerró en ella.

Llegada la noche, atravesó el cuerpo de uno de ellos con un gran asador, y sin compasión a sus tristes alaridos, lo asó en una hoguera que previamente había encendido, y cenó con su carne.

Al otro prisionero en un dedo de la mano le puso un misterioso anillo que continuamente repetía; "Aquí estoy, aquí estoy" después se echó a dormir tranquilamente.

El joven superviviente que había estado presente a la bárbara ejecución de su hermano, y que tenía por seguro que la siguiente víctima sería él mismo, ideó un modo de salir de tan desesperada situación. Viendo que estaba dormido Tártalo, tomó el asador de éste, lo calentó al rojo en las brasas, y metiólo al monstruo por aquel anchísimo ojo que tenía en la frente.

Tártalo quedó ciego con esto; mas no muerto ni debilitado. Trató de buscar a su agresor; pero

éste se había ocultado debajo de un montón de pieles de ovejas que había en la guarida.

Entonces Tártalo abrió la puerta de su casa, púsose en medio del portal, y sin apartarse de él empezó a desalojar su habitación de las pieles de ovejas, con el intento de apoderarse del prisionero. Mas éste, que se había envuelto en aquellas pieles, confundido con ellas, fue lanzado al exterior. Al verse fuera, echó a correr, cuesta abajo, por una ladera del monte Sâdar.

Luego, conoció Tártalo su equivocación, y guiado por la voz del anillo, siguió al figitivo.

Este se dio bien pronto cuenta de su situación y para librarse del terrible enemigo, arrancóse el dedo en el que llevaba su misterioso anillo, y lo arrojó a un pozo.

Tártalo no andaba a tientas, sino corría derechamente hacia el, punto de donde procedían las voces "aquí estoy, aquí estoy", y así en su precipitada carrera, se lanzó al pozo, donde puso fin a su malvada vida, ahogándose.

*Zegamako Andres Arrietak
1920an kontatua.*

*BARANDIARAN, J.M.:
op. cit. II - 28. orr.*

ZEGAMAKO IPUIN PARREGARRIAK

Ipuin hauek, zegamarrei burla egin asmoz, inguruetako herrietan asmatuak dira zalantzarik gabe.

Galtzeko arriskoan daudenez hor doaz idatzirik.

Gehienak oso politikak dira.

Zegamako txixtularia

Beñi, txixtulari 'at jun mentzan Zeamati Naparrôko erri txiki 'atea pestatan txixtue jotzea.

Pestak pasau zienen soldatat-zat zaku 'at gari eman tzien txixtulariri.

Erria zetorrela, biden nekau ta

taberna 'atea sartu zan arrantxoia eitea. Bitarten txixtularie konturau bê xagu 'atek zakue zulau zion.

Pixka 'at gosea il tzonen, zakue beiz ê bizkarren artu ta biden abiau zan.

Poliki poliki, bera akordau zaneako, garik geienak biden galdu zikon.

Etzan batê asarrau, "datorren gari berritan etorko nauk", da la-sai asko etxea jun tzan.

Urrengo Uztaillen itaie artu ta garie galdu zikon lekua jun tzanen, galdu zikon gari dana erne, azi ta ebaizteko garaien tzion.

Ontan basurde 'atek irten tzion da txixtularik itaie tiau ta kirtena ipurdiko zulon sartu zion.

Basaurde ori asi zan korrikan da itaiekin garie ebaitzen tzon, ankapen jota jaulkita uzten tzon bitarten. Sudurreko aizekin gari dana garbitu zon da aitzenen, zeillen zeillen, ankakiñ ale guztie biltzen jun tzan, txixtularie sekulako garik etxea eaman beste lanik bê utziz.

*Franzisko Azurmendiri
1971-4-7an jasoa.*

Zegamako prailea

Zeamako Errotorek beste askotan bezela, Antzazuti pralle 'at eaman mentzon San Bartolome eunen sermoia eitea.

Neskamek bi eper jarri mentziton lapikon da bazkarie jartzen ai mentzan elizgizonendako.

Ontan neskei nobioa etor mentzikon da kazuelan ia zer tzeuken da bi eper tzeuzkela ba ta proaitzen asi ta poliki poliki eper orik jan ein tzituen.

Motille jun tzanen neskek bê burue bakarrik billau zon. Larri asko zerbait asmatzen asi zan.

Ontan prallea etor tzan da jarri zan maien.

Neskek esan tzion: Beira Jau-na, gue nausik oitura 'at oso txarra dauke, maien jartzen danen kotxilloa zorrozten asten bâ, belarrik moztuko dio.

Prallea, ze ikus bearko ote zon, larritu zan.

Ontan etor tzan Errotorea, maien jarri zan da asi zan bazkaltzeko kotxilloa zorrozten da baita prallea re igesi larri ta bizkor.

Neskek esan tzion Errotorei: Orrek bâmatze geo eperrak!

Apazez prallen atzeti irten tzon.

Bik ezpazien bat beintzat emateko eskaitzen tzion.

Prallek belarri 'at eskaitzen tziolakon, laixter ein mentzon Antzazuako bidea.

*Franzisko Azurmendiri
1971-9-6ean jasoa.*

Aizkorriko punta

Bein zeamar bat trenen tzetoren Ormaizteiti gora, erdeldun bat ondon tzola.

Izketan jarri die ta erdeldunek zeamarrai nungoa zan da onek zeamarra zala ba.

Erdeldunek Zeama nun tzion ba galdetu mentzion.

Zeamarrek burun tzemarren txapela kendu ta esku 'aten gañen zabal zabal jarri mentzon txapel ori ta ala esa'mentzion erdeldunei txapela señalatu.

-Esto ser mundo, gero txapelan puntea erakutsiz, -Esto Aizkorriko punta y aqui abajo Zeama.

*Frantzisko Azurmendiri
1970-9-7an jasoa.*

Joxepaiñaxi ia hilean

Joxepaiñaxi izeneko andra 'at mentzion bein Zeaman ia illen.

Besteko Joanamari an menzeillen gaxoa, ama zanak il aurreti zulon baten gorde zon burruntzin billa buru belarri, ama zana il tzaneti.

Aspertu zanen, bestekoa jun da ola itz ein mentzion besteko amonatxoi.

Joxepaiñaxi, Joxepaiñaxi, etzâ ilko baño ilko baziñe, etzâ zerua jungo baño jungo baziñe, eztezu ikusko baño ikusko bazendu gue ama, esaiozu papel punta 'at bialtzeko eskrituta burruntzie nun gorde zon esanez.

*Jesus Mazkiarani
1971-3-8an jasoa.*

Con un tikili-ton

Zeamako kanpantorren sekulako kanpaia mentzion baño bakarra.

Beti kanpai bera jo bear izaten tzan, naiz meza nausiñ, naiz bezperatan eo sutea eo agonikoa bazan ê berdiñ.

Eun baten erri danak bilduta, kanpai bakarrakiñ iru txikigok eitea erabaki zue.

Eun baten, gurdin Bitoria biali zuen kanpaia, sakristaue itzai zala. Au mentzan erriñ erderaz tzeikin bakarra.

Fundiziora alliau zanen ia ze

nai zon ba ta, bai azkar asko eantzun ê Zeamako sakristauek.

Con un tikili-tikilicon tres tikilitikilicones.

*Franzisko Azurmendiri
1971-8-6ean jasoa.*

San Bartolometako sermoia

San Bartolome eunen lënao, erriko seme 'atek sermoia eiten tzon Zeaman.

Ara, bein batek nola asi zon berea.

Zer dira, Segurako Xanti, Motilloko Pello, Zeraingo Mari, Izalgo Blax ta Gabiriko Roke, gure Arbeleko San Bartolome Aundia-ekin konparatzeko?³

*Franzisko Azurmendiri
1971-8-4an jasoa.*

San Bartolome bezperakoa

San Bartolome bezpera 'aten, Errotorea ta Sakristaue Andutzako ermitan, santue apaintzen ai mentzien, urrengo euneko proseiorako.

Deskuidon baten San Bartolome ori lurrea eroi ta autsi ein tzi-ten.

(3) Santiago, San Pedro, Andre Mari, San Blas eta San Roke, Segura, Motillo, Zerain, Idiazabal eta Gabiriko Zaindariai dira.

1) Harbeleko San Bartolome. Andueza Eleizatxoko San Bartolome esan nahi du. Andueza Harbel gainean datzan Ermita bat baita.

Urrengo eunen ze ingo ote zuen larri zeren bik.

Aitzenen Parrokok gauzea konpontzeko modue billau zon.

San Bartolome goizen, Sakristaue jarri zon abadek santun andatan, kotxillo aundi 'at eskutan tzola. Gañea arpegie eztiz igortzi zion santun kolorea artu zezan.

Prosesioa oso ondo ein tzuen, engañukiñ etzan iñor konturau.

Errotorek sermoia asi zonen, Sakristaue an tzion tente asko, eskubiko eskun kotxilloa zola.

Etsaie ez menda lo eoten da eztiñ usaira erlek etortzen asi zikon Sakristauei.

Sakristau gizâjoa elorrio ikusten ai zan erlek ziela ta etziela. Eskuk moitzen bazitun, benetako San Bartolome etzala konturauko bai zan jendea.

Ontan sermoikoa etor tzan.

Orra, asi zan sermolarie, orra or Arbeleko San Bartolome.

Begira ezaiozute, Bizirik dagoela dirudi, moitzen dala esan leike.

Sakristauek erlean miztokaraz aspertuta ala kontestau mentzion.

I re moituko itzeke nê lekun ba eoke.

*Franzisko Azurmendiri
1971-9-4an jaso.*

San Bartolome bezparakoa

San Bartolome bezperaz beiñ, Sakristauek eta Errotorek Zeama-

ko Elizea atsalden apañ apañ utzi zuen.

Sakristauei Elizea ixtea aztu zikon da gauen auntz bat Elizan sartu, lora guztik jan da baba mordo 'at aldara aurren ein da iges ein tzon.

Urrengo goizen, Abadea Elizá jun tzanen auntzen babak billau zitun.

Sakristauei otseinda Elizá ekar tzon.

Ikuste 'ek? Ok San Bartolomen erregalok dituk. Bildu itzek kuidaduz.

Sakristauek babak bandeja 'aten bildu ta relikik bezela gorde zitun.

Urrengo eunen, jendea Elizá etor tzanen, Errotorek esplikau zien gaueko erregaloan berri da Sakristauei bandejea ekartzeko aindu zion.

Errotorek jendei komulgatorion jartzeko aindu zion.

Bandejea artu ta eliztarrai San Bartolomen erregalok aura ematen asi zan, itz ok esanez.

Ok eta mok,
Aita San bartolomen erregalok,
Ezti gorputzentzat oso gozok
Bai animentzat probetxosok.

Jendek auntzen babak debozio aundiñakiñ artu zitun.

Erregalo danak banau zituenen, bost eo sei auntz baba geaitzen tzien oaindio bandejan.

Ok itako 'ituk, esan tzion Erro-

torek Sakristauei, jarri ai belauneko.

I elizgizona aiz ta iri erregalok latíñez emango diat.

Eskukara babea sartu zion auan esanez.

Accipite kakimine prost,
i, elizgizona aiz ta otxo lau eo bost.

*D. Jose Maria Agirrebaltzategiri
entzuna.*

Aiuntamentuko aulkia

Zeamako Elizan, garai baten, Aiuntamentuko aulkie txikigie mentzion da aundigo 'at ein bear tzala aindu zon alkatek.

Aulkie eingo bazan egurre bear tzala ta arbola 'at botatzea jun tzien Zeamati sei bat gizon.

Aizkoraik bê jun tzien ordea.

Ordun arbolea buelta guztiñ eztenez zulau zuen, ia eroitzen tzan baño alperrik, arbolek zuti iraun tzon.

Ordun gizon bat arbola adar bateti zintzilika jarri zan da aren ankatati beste bostak bata bes-ten ondoren. Ainbeste gizonen pixuz arbolea eroiko zala uste zuen nunbait.

Denbora pixka 'aten ôla eon tzien, baño adarraí elduta ziona, danan pixui eusten nekau ein tzan.

Bê launai esan tzien: Motillek, eskuai txixtue ematea nijok da eon zuek irmo.

Onek eskuk soltau zitunen danak sasia eroi zien da sasiti erbi 'atek irten tzon igesi.

Ara! Norbeit il dek emen, esan tzon batek, norbaiten ani-mea jun dek orti zear itxumustun.

Iñor il tzan ikusteko batek koa-drillea kontau zon, baño bê burue kontatzea âztu zikon da jaki-ñe bat falta.

Ordun Mattoloi esan tzien kontau pasara 'at eiteko, bera za-la erriko gizonik argiana ta.

Mattoloi ê bê burue kontatzea âztu zikon da ala esa'mentzon.

Motillek emen bost gerek.

Iñor falta dan garbí jakiteko, gauza biun baten beatzak sartuko zituau da ikusko diau danok emen garen eo ez.

Ontan kaka pilla 'at ikus tzuen da, ia motillek! sartu beatzak!

Raaa...! Ta danak beatzak sartu zituen.

Kontau zituen zulok da sei ze-ren.

Ai demonio!!! Esan tzon Mattolok, bation batek bi beatz sartu zituk emen. Zein dan baneki!!

Aitzenen etzuen jakin zeñ il tzan.

Biarko jakingo diau zeñ il dan, esan tzon Mattolok, gizona falta dan lekun etxekok akordau-ko 'ituk.

Danak gauen etxea jun tzien

baño urrengo goizen, iñun etzan azaldu gizonan faltaik.

Arbola ori nolabait bota mentzuen beintzet, ôlak ein da aulkie re ein da jarri zuen Elizan.

Iganden aiuntamentuko gizonak jun mentzien ên kapa aundikin meza nausia ta ez mentzien aulkin kaitu.

Ordun aulki ori luzau ein bear tzala ta plazâ etâ mentzuen, alde bakoitzeti idi pare 'at lotu mentzien.

Aida! alde bateti. Aida! beste, aulki ori tiraka ebalu mentzuen, luzauko zuelakon.

Naikoa izango zala ta geiegi aulkie luzatzea re etzala komeni ta lanen aitu zien amar gizonak jarri mentzien aulki ortan da ondo kaitze mentzien.

SANTUEN IPUINAK

San Pedro eta Jesus (I)

San Pedro ta Jesus bein bideik bide zijotzen.

Erri 'atea alliau zienen, sekulako leortea mentzion.

San Pedrok esa mentzion Jesusi. Eiokegoi euri pixka 'at jende oni.

Izugarrizko eurik ein mentzintun.

Eduardo Irastorzari 1971-8-7an jaso.

Langillek ordea alkondara utsen tzeren, ez kapa ta ez sombrero.

Lana ondo ein tzuelakon aulki ori Elizan jarri zuen beiz ê.

Urrengo jaien beatzi kontsejal da alkatea eren kapakiñ etor tzien beiz ê etzien kaitzen.

Beiz ê urrengo asten, idi pare lotu ta aulkiri tiraka ibil mentzien. Alkondara utsen ondo kaitzen langillek beiz ê baño, urrengo jaien kapadun alkate ta kontsejalak kaitzen ez.

Aitzenen beintzet, nolabait moldau bear da kontsejal bat Aiuntamentuti biali ta ein mentzuen aulkin danantzako lekue.

*Franzisko Asurmendiri
1971-8-8an jaso.*

San Pedro eta Jesus (II)

Bein San Pedro ta Jesus bideik bide zijotzen da San Pedrok panaderi 'aten ogi 'at arrapau zon, Jesus konturau bê jango zola ta.

San Pedrok atzea geau ta ogi pusketa 'at sartu zon auan.

Jesusek itz eman tzion da San Pedrok kontestauko bazion, ogie auti bota ein bear izan tzon.

Andi pixka 'atea beiz ê ogi

puska 'at berriz auan sartu orduko, Jesusek itz eman tzion ta beiz ê ogie auti bota ein bear.

Ola beintzet, bide guzin San Pedrok ogie sartu auan, Jesusek itz eman da San Pedrok auti ogie bota jun tzien. San Pedrok ogi bokau bat ê ez mentzon jan.

Etxea alliau zienen, Jesusek esan tzion San Pedroi.

I, Pedro, kokoten zorrin bat tzeukiat, kendu iek.

San Pedro asi mentzan Jesusen kokoten zorri billa ta zorrie ez begi 'at billau mentzion.

Ordun konturau zan San Pedro, ogie auan sartzen tzon bakoitzen, Jesusek ikusi eiten tzola.

*Martin Azurmendiri
1971-3-7an jasoa.*

San Pedro eta Jesus (III)

Beiñ, Jesus San Pedrokin tzion bidez bide ta errementari 'aten ateburun letrero au ikus zuen. "EMEN DO ERREMENTARIAN MAIXUE".

Oni perraitzen erakutsi bear tzioau, esan tzion Jesusek San Pedroi. Esaiek erramintak utziko diun astoa perratzeko, iltzek eta perrea bauzkula ta.

Errementarik erremintak eskau bezela, utzi zion San Pedroi.

Jesusek astoi ankea moztu aizkorekin da tornun lotu ta perra urrezkoa josi zion urrezko iltze-kiñ. Aston ankea beiz ê tornuti ar-

tu ta astoi bê lekun jarri zion da bidez bide abiu zien.

Errementari orrek, berriz astoa perratzeko ekar tzienen, bera re etzala gutxigo ta astoi ankea moztu zion. Bestek eiten tzuena arek ê eingo zola ta tornun ankea perrau zon, baño bê lekun jar-tzen etzon asmaitzen.

Errementarik esan tzion morroiai: Atxona orik or izango 'ituk pa oaindio, esaiek etortzeko.

Jesus beiz ê ekar tzuen da astoi bê lekun ankea jarri zion.

Errementariri esa'mentzion Jesusek, au nik bakarrik zekiat eiten da berriz ez eiñ olakoik.

Jesus mundu ontan tzellela jende askok etzon ezautu zein tzan.

*Eduardo Irastorzari
1971-9-3an jasoa.*

San Pedro eta Jesus (IV)

Jesus ta San Pedro eun baten ostatu 'aten sartu zien. Ostatun neska 'at tzion da gauen San Pedrok Jesusen ixilik, neska onekin lo ein tzon.

Andi beatzi illabetea, ostatu beren tokau zien Jesus ta San Pedro.

Jesusek bertan sartu nai zon baño San Pedrok etzon iñola re nai.

Nola bait ê ostatun sartu ta afaldu zuen da lotan tzerela, San

Pedrokin lo ein tzon neskamek aurre izan tzon.

Jesusek esan tzion San Pedroi, -Au irea izango 'ek ala?

San Pedrok etzion ezer kontestaitzen.

Ostatuko jendea ume ori ikustea jun tzan da San Pedro ta Jesus ê bai.

Jesusek galdetu zion umei. -Zein dezu atte?

Umek San Pedro markau zon.

Jesusek San Pedroi galdetu zion. -Ze eman bear diok andra oni umea azteko?

San Pedrok etzekin ze eman.

Ostatu aurren keiza arbola 'at loran tzion.

Jesusek San Pedroi keizea astintzeko aindu zion. San Pedrok keizea moitu zonen, lora guztik lurrea eroi zien zillarrezko pêzta biurtuta.

Bildu itzek diru orik da emaiok emakumei. Esan tzion Jesusek.

San Pedro etzan estenditu diru danak emakumei ematen da pixka 'atzuk kapoten gorde zitun.

San Pedro diru ok kontaitzen asi zanen, keiza lore biurtuta zeren danak.

*Eduardo Irastorzari,
1970-4-5ean jaso.*

San Ixidro (I)

Idi para soron goldekiñ utzi

ta mezatâ jute mentzan San Ixidro.

Idik bera erekin baleille bezelaxe lanen seitze mentzuen.

San Ixidro (II)

San Ixidrok ba mentzekin noiz il bear tzon. Iltzeko bezperan lanen ai mentzan, eunero bezela.

Launek galdetze mentzioen, biar il ein bear da zertarako ai aiz lanen?

Biziandako, biziandako, eantzute mentzien San Ixidrok.

Ondorengo ipuin hauek, San Martin Txikirenak bezala kontatzen ditu On Joxe Miel Barandiaranek.

San Ixidro (III)

San Ixidrok artâzik etzeuken da etsaiek bai.

Etsaiek ala esa mentzion beñ: Zeñek ariñago salto eiñ, apuesto eingo diau.

San Ixidrok apuestoa azkar artu zion.

Etsaien mandiora jun mentzien da artapilla aundi 'at billau mentzuen bertan.

San Ixidro botiñ aundikin tzion da artapillen erdiañoko saltoa ein tzon.

Etsaiek artapillea errez pasau zon.

San Ixidrok botiñetan eaman tzon artâzikiñ, jenden arten zâldu mentzan lenengo aldiz artoa.

San Ixidro (IV)

Artâzie euki atio, artoa noiz eiten tzan ez mentzekin San Ixidrok.

Etsaie eun baten kantari ai zala, ara ze aitu zion gue Santuk.

Antza Beltza loran bado,
artoa eiteko goizago.
Elorritxo loran bado
artoa eiteko giro do.

Ola jakin tzon San Ixidrok artoa eiteko garaie noiz tzan.

San Ixidro (V)

Deabru bein kantari ai mentzan.

San Pedrok tenplea etâ mendik

Buztiñekin da urekiñ.

San Ixidrok ori aitu zonen, deabru entzundakoa jendei erakusten asi zan, burniri urekin da buztiñekin tenplea ematen alegie.

Jendek burnie tenplaitzen ola ikas mentzon.

Deabru, ori deklarau zolako, gaizki ibilli mentzuen infernun.

*Eduardo Irastorzari
1971-3-5ean jasoa.*

Jesusen kontu bat (I)

Jesus txikie zala, beste motiko atekin jolasen kûtza txikik eiten atze'mentzan.

Jesusi pasioko eunen, motiko onek (ia gizona) laundu mentzion kûtzea eamaten.

*Tomasa Agirrerri
1971-4-8an jasoa.*

Jesusen beste kontu bat (II)

Jesus desiertoa pasau ta Jordana mentzijen, oei ta amar urte bete zitunen, bataioa artzea. Bê aixkire guzik launtzen tzijokion.

Bueltakon bideik ez galtzeati, erramu adar puxketak botaitzen tzituen pasaitzen tzien lekun.

Jordana alliau zienen, Jesussek beinkau zitun da bakoitze bê etxea jun tzien erramu adartxoai seituz.

Au iza'mentzan lêngengo Erramu Eune.

*Eduardo Irastorzari
1971-6-8an jasoa.*

Jesusen kontu bat

Jesusek mundun bizi zala etsai asko zeuzken.

Beiñ igesi zijon etsaiek atzeti zitula ta soro 'aten garie eiten ai zan jendea billau zon.

Jun tzaizte etxea, esan tzien Jesusek, da itaiek artuta etorri berriz.

Etxeti itaiek artu ta etor tzieneako, garie ebaitzeko mûn tzion da itan asi zien.

Ontan Jesusen etsaiek etor tzien da itariai Jesus ikus tzuen galdetu zien.

Jendek baietz, garie eraitekon ikus zuela.

Garaitako kontuk dituk, da etor tzien bideti jun tzien.

*Eduardo Irastorzari
1971-1-3an jasoa.*

ABEREK HITZ EGITEN ZUTENEO IPUINAK

Azeria eta otsoa

Bein axarie ta otsoa asarrau mentzien.

Axarie otson aurreti igesi abiau zan da bê burue gordetze-ko kueba zulo 'aten sartu zan.

Otsoa re axariñ ondoren etorri ta onen billa kueba beren sartu zan.

Otsok ankati eldu zion ortza-kiñ axariri.

Axarik ordun esan tzion otsoi: "Demonio tontoa, nê ankei ozka ein bearren pago zuztarrai eiten diok".

Otsok axariñ ankea utzi ta pago zuztarrai eldu zion, da ordun axarik iges ein tzon.

*Eduardo Irastorzari,
1981-7-3an jasoa.*

Azeria eta putrea

Bein buitree 'at zortzi eunen jan bê mentzellen da axari 'at billau mentzon.

Ala esan tzion axariri. —Gaur zerun pesta 'ek, nai al dek etorri?

Bai jungo nitzekek baño nola?

Jarri ai nê gañen da eamango aut.

Axarie buitren gañen jarri zanen, buitrea zerun bueltaka asi zan.

Ontan bizkarreti axarie bota zon.

Axarik goiti bêra zetorrela Aizkorri esaten tzion.

Alde pareti Aizkorri! bestela autsiko aut.

Axarie lurra jo zonen txikituta geau zan da bitarten, buitrek axarie janez pesta ein tzon.³

*Eduardo Irastorzari
1981-5-3an jasoa.*

Azeriaren hiru egiak

Axarik bein mandazai batekin topo ein tzon.

Mandazaiei esa'mentzion.

Eama'nauk mando gañen Portu gañea ta iru egi esango diat.

Mandazaiek artu zon axarie mandon gañen da goiko Portun jatxi zanen iru egi ok kontau mentzion mandazaiei.

I) Egie... Batzuk esaten dia illargitan gaue, Abenduko eune baño argigoa ote dan. Ori ez tek ôla. Eune beti gaue baño argigoa 'ek.

II) Egie... Batzuk esaten dia, artoa erre berriñ ogie baño gozo-

(3) Axarik esaerea danez, larogei ta beatzi tranpa ditu. Gizonak beiz eun. Orreati gizonak bakarrik arrapau daike axarie. Ipui ontakoa axarin deskuidon bat izango menda.

goa dala. Ori ez tek egie. Ogie beti gozogoia 'ek.

III) Egie... Praka zârakiñ allela baño ni bezelako klientek billaitzen baituk, beiz ê ala ibilli berko 'ek.

Ontan axarik kolpen salto ein tzon mando gañeti.

Mandazaiek amorrazion eskue bota zion baño alperrik izan tzan. Iges einda zan.

*Eduardo Irastorzari
1980-8-23an jasoa.*

Ahuntza eta zazpi ahuntzume txikiak

Bein etxe 'aten, auntz bat bizi zan zazpi antxuma txikiñ. Amak enkarguk ein bear tzitun da kalea abiau zan. Antxuma txikiai txintxo eoteko esan zien.

Antxumak bakarrik geau zienen jolasen da okerrak eiten asi zien saltoka ta txikizion.

Ontan dan, dan, dan, atea jo zuen. Antxuma txiki guztik jolasai utzi ta galdetu zuen.

–Zein da?

–Amatxo naiz, zabaldu atea. (Otso zârra zan)

–Etzea zu gue amatxo, gue amatxok abots leune dauke, ez zuk bezela zakarra.

Otso zârra konturau zan abots lodi ura leundu bearren tziola antxumak engañatzeko ta auzoko ollategi 'atea jun da arrautza

zuringo pilla 'at jan da ôla aotsa leundu zon.

Beiz ê jun tzan antxume txikitâ ta dan, dan, dan, atea jo zien.

–Zein da? –Galdetu zien antxuma txikik.

–Amatxo naiz, zabaldu atea.

Otso zârrek abotsa leunduta zeuken da auntzen antz antze-koa.

–Sartu ankea katuzuloti ia amatxo zan.

Sartu zon ankea katuzuloti ta beltza zan.

–Gue amatxok anka txuri txurik dauzke, zu etzâ gue amatxo –eantzun tzien antxuma txikik.

Ordun otso zârre errota 'atea jun tzan da ogiriñ askan ankea sartu ta txuri txurie etâ zon.

Antxuma txikian etxea jun tzan otsoa ta beiz ê atea jo zien dan, dan, dan.

–Zein da? –Galdetu zuen antxuma txikik.

–Amatxo naiz, zabaldu atea.

–Erakutsi ankea katuzuloti.

Otso zârrek erakutsi zien anka txuri txurie ta antxuma txikik amatxo zalakon atea zabaldu ein tzien.

Sartu zan garraxika otso zârre etxea ta asi zan antxumak irentsitzen. Bat txikiana paretako erlojun kajan gorde zan.

Otso zârre antxumak irentsi zi-

tunen erreka jun tzan ure eratea da gero lok artu zon.

Amatxo etor tzanen, erlojun gorde zan antxumea billau zon bakarrik nearrez.

–Ze gertau da antxumatxo?
–Galdetu zion amatxok.

Antxuma txikik kontau zion gertau zana.

Auntzek guraizak, jostorratza ta arie artu ta antxuma txikie laun tzola otso zarran billa jun tzan.

Erreka baztarren tzion lo.

Guraizakin tripea zabaldu zion da antxuma txikik banaka banaka oaindi bizik etâ zitun kanpoa. Gero tripea arriz bete ta beiz jostorratzakin josi zion.

Danak etxea jun tzien.

Otso zârta esnau zan da zuti jarri zanen, tripako pisui eutsi ezin da erreka eroi zan da an ito zan.

*Franzisco Azurmendiri
1970-9-4an jasoa.*

Urtzulaitako Marie

Bein Latsaneti bêra otsoa ta axarie zetotzen.

Asimini barneko zupia alliau zienen, uretan illargi betea ikus-tzen tzan.

Otsok axariri galdetu zion:

–Zer dek ori?

–Ze izango 'ek pa, artzaien bati uretâ eroi zakon gaztaia.

Otsoa erreka baztarrea jatxi zan bañõ ezin tzon gaztai ori artu ta ordun esan tzion axarik:

–Ola eztek artuko, alperrik alle. Era'zak potzuko ure lendabizi ta errekea leortzen danen artu daikek.

Otsoa asi mentzan ure eran da eran, bañõ alako 'aten auti eran alan ipurdiko zuloti irtetzen tzion urek.

–Ola eztiat ustuko potzuik, laundu iek –esan tzion otsok axariri.

Axarie itorri ta arta-morkol bat sartu mentzion ipurtzulon, da ala eraten tzon ur dana tripan geatze'mentzikon.

Otsoa aitu mentzan ure eran da ure eran bañõ aitzenen geio ezin da eratei utzi mentzion.

–Gaozeak Urtzulaita aldea, –esan tzion axarik otsoi-, gari jotzen aitu 'ituk atsalde guztin da ia ezen berrik don.

Urtzulaitako etxen aitzen sekulako gari pillea zion da jende okolluko lanak eiten ai zan.

Axarik otsoa gari pillâ eaman tzon da ipurtzoloko morkola etâ zion da sekulako urek irtetzen tzuen otson ipurditi ta ure garie eamaten asi zan.

Axarie garraxika asi zan: Urtzulaitako Marie, urek damarrela garie! Urtzulaitako Marie, urek damarrela garie!

Urtzulaitan Mari izeneko andra 'at tzion da garraxik aitu zituden, etor tzan da ain zuzen garie urek zemarren. Makilla 'atekin sekulako palizea eman tzion otsoi.

Bitarten axarik, leion afaltzeko ozten tzion kazuelakara aie jan tzion Mariri.

Aitzeneko ai ondarrakin burue zikindu zon axarik.

Urtzulaitati laixter otsok eta axarik alkarrekin topo ein tzuen. Otsok esan tzion axariri:

–Zuti eoteko enauk gauza Marik eman dien palizekiñ.

Axarik beziz:

–Palizea esate'ek? Nei buruko muñek etâ ziek golpeka, beitu iek muin danak zuri zuri nola dauzkian burun. Ia illen niok, eaman nauk bizkarren Osintâ aldeño.

Otsok eaman bear iza' mentzon axarie bizkarren Osintati goradon pagadiraño.

*Franzisko Azurmendiri
1970-2-8an jasoa.*

Txepetxa eta putrea

Txepetxak eta putrek, beñ apustoa ein mentzuen nor gorago igo.

Egaka asi zienen, txepetxa putren luma tarten gorde mentzan.

Putrea al tzon gorana igo zanen, txepetxa putren luma arteti

irten da putren gañea igo ta esa' mentzion.

–Ara ni, i baño gorago.

Txepetxak apustoa irazi mentzion.

*Jesus Mazkiarani
1976-8-21ean jasoa.*

Astoa, txakurra, katua eta aharia

Etxe 'aten astoa oso zartuta zion da morroiak esan tzion nausiri:

–Asto zar onek jan besteik ezto eiten saldu dezaun txorixok eiteko.

Astok ori aitu zonen, etxeti iges ein da urrutira abiau zan.

Txakur bat billau zon da astok galdetu zion.

–Ze eite'èk or zaunkaik ein bê?

–Nausik zârra naizelako il ein bear nauela esan tziek eta etzeukiak gogoik ezertako.

–Etorri ai nerekiñ.

Bazijotzen biden kontuk esanez ta ontan katu 'at ikus zuen miau larrrik eiñez.

Txakurrek eta astok galdetu zien:

–Zer dek ain larri eoteko?

–Etxeko andreki il ein bear nauela dio lukainka 'at jan dioalako, lapurretan besteik eztakiala ta.

—Etorri ai gurekiñ, iltzea baño obea eozer gauza 'ek eta.

Irurek urrutia abiau zien.

Ontan ollar bat billau zuen motel da illun, kukurrukuik ê eiteko almenik bê.

Asto, txakur-katuk jun da galdetu zioen ollarrai:

—Ze pasaitzen tzak kukurruku eiteko re almenik bê?

—Zer dian? Biar ordu ontan etxeko andreka kazuelan euko nituk egosten.

—Etorri gurekiñ iltzea aitzena 'ek eta.

Jun da jun biden tzijotzela âri 'at billau zuen larren, etzon ezer jaten gaxok naiz larre ugarie euki.

—Ze eite'ek or ezer jan bê?

—Gizentzea ekar nitua, —eantzun tzien—, bi aste barru etxeko semea ezkontze' 'ek eta gizendu ta ezteietan jan nai nitua.

—Etorri gurekiñ i re, iltzea aitzena 'ek eta.

Danak abiau zien da jun da jun, gaueko amabik arte etzien geau.

Argi 'at ikus zuen leio 'aten.

Argie zion etxea juteko gogoa sortu ziten.

Txakurre zaunkaka asi zan.

Arie atei taupaka asi zan da beste guztik bakuitze bê lekun izkautau zien.

Arik taupaka atea puskau zon.

Barrun lapurrek zeren da ainbeste iskanbillakiñ ikâtu ta izkautau ein tzien, beste lapur koadrillan bat zalakon.

Animali danak barrua sartu zien.

Astok ostikara 'atekiñ argie itzali zon. Bakoitze zegokion lekun gorde zan. Katue su ondón, ollarra tximiniñ, txakurre ateaitzen, ârie eskillarapen da astoa okolluko aten.

Dana ixil ixilik zion.

Lapurrek zalaparta agan berri jakin nai ta eretako 'at ze gertaitzen tzan ikustea biali zuen.

Lapurrek sun ondoko katun begik txinpartak zielakon, ziarroa eretan pisten asi zan da katun atzaparkarak artu bear izan tzitun. Gero ollarrak atzaparra sartu zion begiñ. Sukaldeti irtetzen asi zanen txakurrek ozkaka artu zon. Eskillatâ alliau zanen ârik tripan sekulako topekadak eman tzion. Okollua abiau zanen aston ostikarak artu ta zerraldo lurrea eroi zan.

Beste lapurrek onen berrik etzala ta iges ein tzuen afarie ta diruk bertan bera utzita. Etziten gaizki etorri katui, txakurrei astoi, ollarrai ta âri.

Francisco Azurmendi
1975-3-9an jaso.

IPUIN HARRIGARRIAK ETA BESTELAKOAK

Joan Soldadu

Soldaduzkati zitorren Joan Soldadu.

Ardite (garai artako dirue) bakarra zekarren poltxikon.

Exkale 'atek irten tzion bide-kûtza 'atea ta zeozer eskau zion.

Joan Soldaduk arditea etâ ta, otxo, esanez tzeukena eman tzion, auxe zeukiat bakarrik. (Exkale au San Pedro zan.)

Andi pixka 'atea beiz ê Joan Soldadui exkalek irten tzion, (au ê San Pedro zan) zeozer eskau zion.

Lên ê ire antzeko atxona 'atek irten tziek, ziarro auxe besteik etzeukiat eta otxo, esan tzion.

Exkalek etzon ziarroik artu, etzola erretzen da.

Irugarren aldiz biden Joan Soldadui San Pedrok irten tzion exkalen itxuran.

Lên ê ire antzeko 'atek bidea irten tziek, etzeukiat ezer da nai bek, otxo nê besoa (launtzeko alegie) San Pedrok ezetz esan tzion, etxeukela beso bearrik.

Andi pixka 'atea, Jesusek eta San Pedrok irten tzien bidea.

Jesusek exkalêkiñ ona izan tzala ta Soldadui iru gauza eskatzeko aukerea eman tzion.

Joan Soldaduk iru ok eskau zitun.

I) Katxaba 'at.

II) "Entra en mi motxilla" ta eozer gauza motxillan sartzea.

San Pedrok Joan Soldadui, eskaiok zerue, demonio tontoa.

Joan Soldaduk, ortako gero re izango diau denborea.

III) Nai zon denboran, bat nai zon lekun eukitzea.

* * *

Jesusek "latxa" iltzen tzekin galdetu zion Joan Soldadui ta onek baietz.

Il due "latxa" (ardin lênaoko izena menda latxa) da tripak etaitzen ai zala, Joan Soldaduk, gultxurdin bat gurdifiñk jan tzion "latxai".

Jesusek galdetu zion, -beste gultxurdiñe nun dik onek?

Demonio tontoa, latxak bakarra izateik.

* * *

Jesusek ia markesan alaba sendatzea launduko zion galdetu zion Joan Soldadui.

Onek, baietz.

Jesusek intsentsue, baldea ta ikatza eskau zitun.

Sue eiñ, balden ure irakiten jarri ta urei intsentsue bota ta Markesan alaba ur irakiñetan sartu zon.

Markesan alabak uretati sendauta irten tzon.

Beste 'aten ê markesan alaba gaxotu zan da Joan Soldadu jun tzikon sendatzea.

Jesusek bezela neskea ur irakiñetan sartu zon baño etâ zueñen, gaxoa ia illen tzion.

Joan Soldadu urkabera zemarren, baño Jesusek ardite arekiñ ona izan tzala ta iltzeta librau zon.

Jesusek milagro z salbau zon neskea.

Zenbait bêa zue? Galdetu zon Markesak.

Borondatea, Jesusek.

-Dirue eskau zak, esan tzion Joan Soldaduk Jesusi.

Diru asko eman tzien.

* * *

Joan Soldaduk biden atxona txiki 'at billau zon, atxona txiki au deabrue zan. Soldaduk eta bik kartatan ein tzuen.

Joan Soldaduk galdu ein tzon da deabru tenazakin sudurre moztu ta beste milla barrabaskeri ein tzion.

Joan Soldadu il tzanen, San Pedrok etzion zerun sartzen utzi.

Lên zeruik ez ta oin bear? Oa oaiñ infernuâ.

Joan Soldadu infernua abiau zan.

Bê arten ala zion. An ê zer don ikusko diau.

Tenazakin sudurre moztu zion deabruk, etzion sartzen uzten.

* * *

Beste deabru txiki 'atek txapelkarâ 'at anima eaman tzion Joan Soldadui.

Joan Soldadu jun tzan zerua ta San Pedrok esan tzion.

Ik ezon bear zeruik, zertâ ator?

Utziek beintzet, esan tzion Joan Soldaduk, anima ok zerua botaitzen.

Joan Soldadu, animak zerua botaitzen ai zan bitarten, bera re zerua sartu zan da San Pedron aulkin jarri zan.

Berak nai don arten, don leku ti iñok botatzeik iñok eztaukelako, San Pedron lekun mendo oaindio.

*Jesus Mazkiarani
1991-5-8an jaso.*

Eroriko nauk ala ez

Beiñ erri 'aten, etxe zâr bat mentzion, gauen sorgiñek bilte'mentzien bertâ.

Iñor etzan etxe ortâ inguraitzen baño bein kanpotar bat etor tzan ostatu billa ta erriñ etzeon ostatuik.

Alkatek sorgiñen etxea erakutsiz kanpotarrai, gauen sorgiñek nola etortzen tzien bertâ esan tzion baño kanpotarra etzan ikâtu.

Berak an lo eingo zola aindu zion alkatei zâgi 'at ardo ta arku-ma 'at ematen bazien. Eskau zonan eman tzien da jun tzan etxe ortâ.

Arkumea erretzen asi zanen, garraxi 'at aitu zon tximiniñ.

–Eroiko nauk ala ez?

–Nai bek eroi ai ta bestela beiz ez. Eantzun tzion motillek.

Danbaaaaa... ta beso 'at eroi zan.

Motillek besoa artu ta bazta-
rea bota zon.

Andi pixka 'atea.

–Eroiko nauk ala ez?

–Nai bek eroi ai ta bestela beiz ez, motillek eantzune.

Danbaaaaa... ta beste beso 'at.

Beiz ê besoa artu ta baztarrea bota zon.

Motillek lasai asko arkumea erretzen seitzen tzon.

–Eroiko nauk ala ez, garraxik.

–Nai bek eroi ai ta bestela beiz ez. Motillek.

Danbaaaaa... Ta anka 'at eroi zan.

Motillek ankea artu ta bazta-
rea bota zon.

Beiz ê. –Eroiko nauk ala ez?

–Eroi ai nai bek ta bestela beiz ez.

Danbaaaaa... Ta beste ankea eroi zan.

Artu ta beste alde bota zon.

–Eroiko nauk ala ez? Beiz ê.

–la beingoz eroitze'aizen ola zatika ibil bê. Eantzun tzion.

Danbaaaaa...! Ta burue ta gorputz enborra eroi zien.

Eroi zienak artu ta bazterrea bota zitun.

Ontan gorputz pusketa danan arteti, gizon bat jaiki zan, atxur bat tzeuken eskun.

–Etorri ai nêkin batzâ, esan tzion motil gaztei, onek seitu zion.

Leku jakin batea alliau zienen, eizak or zuloa, esan tzion da motillek lurre zulau zonen kaja urre 'at billau zon.

Ordun gizonak esan tzion. –Artu zak kaja urre ori ta iru meza etâ itzek, orian premin niok purgatorion da gañetiko urrea gorde eutzat, da golpen izkutau zan.

*Anjeles Azurmendiri
1971-5-6ean jasoa.*

Kuxkur, Kaxkar eta Koxkor

Iru anai bizi zien beiñ etxe 'aten, Kuxkur, Kaxkar da Koxkor.

Sagasti aundi 'at tzeuken da norbeitek sagarra arrapaitzen tzien gauzez.

Attek bera zârtu zala ta Kuxkurri gauen sagastia juteko aindu zion sagarra zaitzea.

Kuxkurrek ordea gauerdin lo artu zon da lapurrek sagarrak arrapau zitun.

Urrengo eunen attek Kaxkar biali zon da onek ê lo artu ta lapurrek gauen nai zuena ein tzuen.

Urrengo eunen Koxkor prantau zan sagastie gordetzeko, berak etzon noski bê ustez loik artuko. Itai bat eskutan tzola sagastin presentau zan.

Gau erdin sekulako logurek artu zon, baño autza ta onutza ibilliz logurea uxau zon.

Alako 'aten, sekulako gizon-tzar bat ikus tzon sagastin pareta gañen. Gauerdie izango zan.

Zeuzken indar gutikiñ itaie tiau zion da gizona seitun izkutau zan.

Koxkor eune zabaltzen asi arte bê lekun eon tzan, baño eun sentin gizona ikus tzon lekua jun tzanen beso beltz aundi 'at ikus tzon besaburuti moztuta.

Gero odolai seika lapurren billa asi zan.

Ibilli ta ibilli, arri aundi 'aten ondoa alliau zan da odol markea arripen galtzen tzan.

Etxea jun da gertau zikona anaiai kontau zien da iru anaiek sokak eta palankeka artu ta arrie zion lekuaño jun tzien.

Odolan markak arripen galtzen tziela ikus zuenen, arri

bueltea eman tzien da arripen, sekulako zuloa zion.

Zein sartuko zan galdetu zon Koxkorrek baño bi anairik zârrenak atzea ein tzuen. Ordun Koxkor bera gertau zan sartzeko: Sokea gerrin lotu, itaie eskun artu ta zulon sartzen asi zan. Sokei goiti anaiek eusten tzien.

Poliki poliki zulon goiti bêra sartu zan da zorue jo zonen baztar guzitâ beida jarri zan.

Ontan emakume 'aten intzirik aitzen tzitun da bertâ jun tzanen neska 'at ikusgarrie ikus tzon baztar bati lotuta. Zein tzan da, neskak erregen alaba zala.

Koxkorrek neskei lokarri guztik moztu zion itaiez.

Zuloti zintzilika zion sokâ eaman tzon neskea ta sokea gerrin lotu zion da "gora" dei ein tzien anaiai.

Neskek esan tzion Koxkorri, otxi eskluvario ok, ogai eskerrak sorgiñek ez nau il.

Koxkorrek eskuplariok gorde zitun da goikok neskea jasotzen asi zien. Erregen alabak zuloti igotakon sokea botako ziola aindu zion Koxkorri.

Kuxkurrek eta Kaxkarrek Erregen alaba etâ zuenen da aiñ emakuma edarra ikus zuenen anaiekiñ âztu ein tzien.

Neskek erregen alaba zala esan tzienez, Erregen palaziora

jun da Erregei alaba entragau zien, erak sorgiñen zuloti etâ zuela esanez.

Erregek sekulako pestak Palazion eiteko aindu zon da Kuxkurri esan tzion bê alabakiñ ezkonduko zala. Neskea salbaitzen tzonakiñ ezkonduko zon itze eman da ziola ta.

Bi anaiek pozez gañezka zeren.

Kuxkur gizajoa bitarten zulon barnen, sokaik agiri zan beida zellela, sorgiñe azaldu zan, katu 'at lepon tzola.

Sorgiñe, mingañe etâ ta Kuxkurri burlaka asi zan, onek itaikara 'atekin moztu ta poltxikon gorde zon sorgiñen mingañe.

Sorgiñek katue arpegia bota zion Kuxkurri, onek eiñ alak eiñ ati ezin tzon katuik arpegiti kendu.

Ordun, Erregen alabak eman tzion eskuplariora jarri zion sorgiñei Koxkorrek lepon.

Bik erabat asarrau zien da tratu 'at ein tzuen: Sorgiñek katue kenduko ziola, Koxkorrek eskuplariok kentzen bazion da ala ein tzuen.

Bitarten Erregek, berrie eman tzon Palazion, urrengo eunen Kuxkur da bê alaba ezkonduko ziela.

Koxkorrek bê arten bazekiñ, Kuxkur ta Erregiñea eun âtakon baten ezkonduko ziela. Kuxku-

rrek sorgiñen mingañe estutuz, eurie eraiten tzion sorgiñei, euri-kiñ ezteiek galerazteko.

Zortzi eunetan Koxkorrek sorgiñe ôla beartu zon eurie eitea, ezkongaeiek etzuen ezkontzeik izan.

Beatzigarren eunen sorgiñek esan tzion Koxkorri, mingain zatie ematen badiiek zuloti etâko aut.

Kuxkurrek baietz, da ordun sorgiñek artu zon bizkarren motille ta airen irten tzuen bik.

Koxkor, mingañe sorgiñei eman da erregen etxea jun tzan.

Palazioko jendea ezteietako gertaitzen ai zan.

Koxkor Erregen aurea jun tzan da aren alaba berak salbau zola esan tzion.

Erregek alabai otsein tzion da gizon ura ezautze âl tzon galdetu zion.

Ordun Koxkorrek eskuplariora erakutsi zion Erregen alabai ta onek ezautu ein tzitun da Erregen alabak attei gizon arek salbau zola esan tzion.

Erregea asarrau zan da Kuxkur da Kaxkar zigortu ein tzitun da alaba Koxkorrekiñ ezkondu zon.

Urte askon da oso ondo bizitu mentzien.

*Antonio Azurmendiri
1980-8-9an jasoa.*

Jangoikok mundue ein tzo-
nen, pentsaitzen jarri mentzan.

Mundue ez nian ein bear, ok
mundue ni baño geio estimauko
dia.

Jangoikok ordea mundue eiñ-
da zeuken da alaxe utzi zon.

*Eduardo Irastorzari
1980-8-9an jasoa.*

Peru eta Mari

Erri txiki 'aten andra-gizon
batzuk bizi mentzien.

Ume txiki 'at tzeukên oso po-
litte baño gutxiña uste zuenen il
ein tziten.

Peru ta Mari umen gorputze
kaja 'aten sartu ta kanpo santua
jun tzien umei lurre ematea.

Illerrie oso urruti zion da umei
lurre emateako illunbistea zan.
Marik esan tzion Perui.

–Gauë gañen diau, ekaiek ate
ori (Illerrikoa) lënbalen etxea
abiau gatezen.

Bazijotzen etxea ta aurreti Ma-
ri zijon, atzea beitu zonen, or
ikusten do Peru ate aundi 'at biz-
karren tzola.

–Zer dakarrek bizkarren Peru,
erotu al aiz?

–Euk ez al dien ba esan atea
ekartzeko?

–Atea ixteko esan nahi nian
nik, demonio ontza!

Illune gañea zetorkien da
gauë nunbait pasatzea pentsau

zuen. Bide ertzen arbola 'at tzion
da aren gañen lo alditxo 'at eiñ
asmon exeri zien.

Gauëko amabik aldea, lapur
morko 'at etorri ta arbola azpin su
aundi 'at ein tzuen, gauë epelta-
sunez pasau asmon.

Peru ta Mari bildurrez lau go-
rrin tzeren ta ontan lapurrek eren
diruk kontaitzen asi zien.

Peruk esan tzion Mariri:

–Mari au den pixeurea –ta
besteik bê arbolati, lapurrek ze-
ren lekua zarra zarra pixe eiten
asi zan.

Lapurrek pix tantonak osto ar-
teti bêra zetozela ikus zuenen,
"Jangoikon oligoa, Jangoikon oli-
goa" esanez, aua zabaldu ta tan-
tonak eraten aitu zien.

Lapurrek beiz ê diruk kontai-
tzen seitu zuen.

Andi pixka 'atea Peru asi zan
beiz ê:

–Mari au den kakaurea, ezin
diñat geio oaiñtxe.

Marik ixilik eoteko aintzen
tzion bitarten, Peru prakak jatxi ta
zar-zar kaka eiten asi zan lapu-
rrek zeren lekua.

Lapurrek "Jangoikon eztië,
Jangoikon eztiä" ta aua zabaldu
ta ezti ori jaten aitu zien, gero di-
ruk kontaitzen asi zien beiz ê.

Mari asi zan Perui kontuk ar-
tzen baño au nekauta zion ate
zarra bizkarren eukitzen, da atei

jarein tzion da lapur artea eroi zan.

Lapurrek sekulako sustoa artu zuen da igesi abiau zien "Jangoikon kastigue, Jangoikon kastigue" esanez urrutia jun da al tzuen lekun izkuta zien.

Goizaldea zan da Peruk eta Marik lapurrek utzi zituen diruk ikus zituenen, arbolati jatxi ta diruk zakutan sartzen asi zien.

Lapurrek, eren izkutun batzarran ein tzuen, eretako 'at bialituen etsaiek zenbait tzien ikus-tea.

Lapurre alliau zan arbolen azpia ta poliki poliki Peru ta Marikin konfiantzea artu zon.

Ontan apuestoa ein tzuen ia mingain luzegoa zeñek atea.

Lapurrek zeuken luzena ta guraizaz mingain puntea moztu zioen gizajoi.

Au igesi jun tzan launetâ ta ok eren diruan jabe ein tzienak zenbait izango ote zien galdetu zien.

Onek mingain puntea falta ta mirmilla... mirmilla... ta lapurrek bimilla, bimilla ulertu ta etzien ondasunek artzea juten atrebitu.

Goiz aldea iñor etzetorrela ta Peruk eta Marik lapurrant diru guztik artu ta etxea jun tzien.

Arrazkio aberastuta bizitu zien.

*Franzisko Azurmendiri
1975-3-6an jasoa.*

Lau indartsuen ipuina

Atte 'atek seme indartsu 'at tzeuken.

Atte au beti bildurrez bizi zan, kamañâ juten tzanen, noiz baño noiz azpiñ artu ta lertuko ote zon seme orrek.

Bein baten attek esan tzion auzoko etxaolakoi nolako seme indartsue zeuken da beti bildurrez tziola kamañan etzateko ta seme au galtzeko asmoa artu zola soseguz biziko bazan. Ortako sue pizteko illati 'aten eske bialiko ziela ta ordun txakurrek atea ta axatzeko, bertan ito zezaten.

Bialdu zon ba seme ori su eske auzoko etxaolâ, ta an, attek esan bezela, txakurrek axau zien.

Baño an gelditu zien ilda txakur danak lurren.

Ordun indartsu orrek txakurrant jabei galdetu zion:

–Zati ein diezu au?

–Zure attek esan dit txakurrek axatzeko.

Jun tzan seme ori bê atena ta galdetu zion ia zer tzon txakurrant jabeai aindu ura emateko.

Attek ordun aitortu zion bê bildur ta asmoa, dana zan bezela.

Etzan semea asarran, esan tzion attei:

–Eiezu burnizko makilla 'at, muturren txirringillokiñ.

Attek amabi arroako makillea ein tzion.

Semek artu txirringilloa beatz txikikin da esan tzion attei:

—Au txikie da.

Ordun amasei arroakoa ein tzion.

Semek beaitzen artu ta:

—Au da politxe —esan tzion.

Gero:

—Ondo bizi, atte, —esanda aldein tzion atten ondoti.

Andi laister eiztari 'at billau zon. Eiztari orrek errotarrie zeuken ankan sartuta ta beorrekin tzeillen eizen.

—Zer dallek motel ôla? —Galdetu zion indartsuk.

—Eizen nellek errotarri au laun diala. Arri au bê pasau eiten tziuat erbik, da onekin justo justo arrapaitzen tziuat.

Ordun esan tzion motil indartsuk:

—Ola baño obeto bizimodue etako diau, etorri ai nêkiñ.

Ola ba bik abiau zien mendizmendi.

Ola zijotzela, beste motil bat billau zuen, bê bizkarrakiñ aizkorri 'ati eusten tzion. Da esan tzien:

—Ze eiten dek ôla.

—Nê ogie irâzi. Emendi aldeiten ba diat, aizkorri orrek errie txikituko 'ik.

—Goazeak orti gurekiñ, —esan tzien bestek-, or baño errezago etako 'ek bizimodue ta.

Irurek abiau zienen, aizkorrie eroi ta erri osoa lurpen artu zon.

Aurrea zijotzela, beste 'at billau zuen bê ogie irazten. Nola? Sudur-zuloko aizekin zazpi ola ta errota 'at ebaliz.

Oni re êkin juteko esan tzien, da jun ein tzan.

Gosetu zienen, idi 'at il tzuen da narrue kendu ta osoik erretzeko, amasei arroako makillea sartu zioten burrunzti lekun.

Makillen jabea sukalden gelditu zan idiri kontu eiten da bitarten beste irurek irten ein tzuen.

Ontan idie erretzen ai zala, koziñeroi tximiniti bêra attona txiki txiki 'at agertu zikon da erretzen tzion idiri ttu-ta-ttu gelditu bê txistue botaitzen asi zan.

Motil indartsuk esan tzion:

—I, konpañero ao geldi.

Baño attona arek beiz ê ttu-ta-ttu ekin tzion.

Gero bik, asarrauta, burrukan asi zien.

Motil indartsu arek etzon bali attona txiki arentzat.

Ordun launetâ jun tzan da esan tzien:

—Nik berotu 'at artu diat da jun tzaizte zuetako 'at oaiñ.

Baño ixilik gorde zon an eindako burrukea.

Eiztarie jun tzan urrena idiri kontu eitea.

Oni re, aurrekoi bezela attona

'at agertu zikon idiri ttu-ta-ttu eiñez.

Baita eiztarie re burrukau zon attonek.

Gero eiztari au ê atea zan aspertu 'at artu zola ta beste 'at juteko esanez. Onek ê sukalden ze gertau zikonik etzon esan.

Jun tzan irugarrena, aizkorri eusten eon tzana.

Au ê attona txikik errez burrukau zon.

Aitzenik sudurretako aizekin zazpi ola ta errotea ibiltzen tzituna jun tzan.

Oni re irten tzion aittona txikik, idiri txistue botaz.

Asten die bik burrukan, da olagizonak sudurreko aizekin goiko sapaiei erantsi ta talo 'at einda utzi zon attona txikie.

Gero artu zon idi errea maki-lan da launetâ jun tzan.

Ordun launek galdetu zioen ia sukalden ezer agertu zikon.

–Bai, –eantzun tzon–, deabru txiki 'at an geau dek talo einda, goiko sapaiei erantsita.

Beste danak aitortu zuen ordun nola attona txiki arek burrukau ta azpirau zitun.

Gero jan tzuen idie ta Kaliporniko erregena abiau zien. Kaliporniko errege orrek neskame 'at tzeuken oso ibiltari ariñe.

Erregekiñ idi-narru 'at bete di-

ru apuestoa ein tzuen zein lênao iturriti etorri: eiztarie ala neskame ura.

Abiau zien bik iturria ta zorriketan asi zien bik.

Gero eiztarik lo artu zon da neskemek iges ein tzion aguro etxealdea.

Eiztarin launek, neskamea ikusi zuenen, tiro 'at ein tzuen. Tiro otsa aitu zonen esnau zan eiztarie.

Baño orduako eiztarie urruti zion.

Olagizonak sudurreko aizekiñ indarra ein tzion, da puska 'at atzeau zon neskea. Ortan ortan alliau zan lenengo eiztarie.

Ordun narrue bete diru artu ta beste erri 'atea abiau zien.

Gero errege datorkie, bê soldadukiñ, atzea dirue kentzeko asmotan, baño gertuau zienen, neskamei ein tziona ein tzien olagizonak soldaduai ê: lurrea bota-ta utzi zitun.

Soldaduk beiz altxau zien baño beiz ê olagizonak lurrea bota zitun da ên dirukin paken utzi bear izan tzituen.

Gue motillek andi aurrea ederki izan tzien.

Zegaman,

José Andrés Gorrotxategi Jaunak
1922an jaso.

BARANDIARAN, J. M.:
op. cit. II - 330. orr.

Bigantxaren ordaina

Bein motil bat erregea serbitu ta etxea etor mentzan aman ondo.

Peri eune etor tzanen amai esa'mentzion:

-Zer daukezu peria juteko?

-Txanpon bat bakarra zeukiat eta okollun don biantxea, -amak eantzun mentzion.

Artu zitun txanpona ta biantxea ta peria abiau zan.

Eroztzale 'atek galdetu zion:

-Zenbait bear dek biantxa oneati?

-'Ontzako 'at.

Beala ein tzuen tratue.

Biantxea eman tzion da erotunek an eoteko esan tzion, dirue ekarri arte.

Baño etzan atortzen dirukiñ.

Motille aspertu ta taberna 'atea jun tzan.

Ardoa eraten ai zala, beste etxeko tellatun ikus tzon biantxen erostzallea.

Irten tzon kanpoa ta deadarka asi zikon ta bereana zijon.

Baño tabernarik geau zon, ura lapur aundi 'at tzala esanez.

Ola dirui' pê jun tzan etxea ta amai esan tzion:

-Iru txandatan kobrau bear deu dirue.

Andi eun batzutâ motil ori jun tzan lapur orren etxea, ta makilla

'atekiñ erabat elbarritu zon lapurre ta berai kaja diru 'at kendu ta amai eaman tzion.

-Ara emen biantxen lenengo plazoa -esan tzion.

Besta 'aten, meikue zala ta, dotore jantzita eskun makillatxoa zola, lapurren etxe aldea jun tzan. Lapurren morroietako 'at aldeau zikon da esan tzion:

-Beori al da meiku jauna?

-Bai, -eantzun tzion.

Da morroiak nausiña eaman tzion.

Motille ondorau zikon da gaxoi esan tzion; zuk makilkadak dauzketzu ta gaizki zare.

-Bai, asmau dezu makilkadak dauzkiala.

Ordun botika 'at aindu zion da botika billa morroia bialdu zon.

Morroiak aldein tzonon, motillek bê arten tzion; oaintxe 'ek nê txandea, da makillaz gaxoa astinduz, esaten tzion:

-Ni nauk biantxen jabea, -ta beste diru kaja 'at artuta aldein tzion.

Amai ala jun tzikon esanez, ara emen ama, biantxen bigarren plazoa.

Beiñ, lapurren morroiak kanpon tzeiltzen lapurretan da arbo-la 'aten ondon alkartzen tzien.

Bein biantxen jabeak zaldiz tzi-jon bati esan tzion:

-Ontzako 'at emango diat ola-

ko tokiti pasaitzen baaiz "biantxen jabea naizela, biantxen jabea naizela!" kantatuz.

Baietz esan tzion zaldizkok, ta an dijo kantari: "Biantxen jabea naizela, biantxen jabea naizela!"

Arbola ondon tzeren lapurrek, bertan diruk utzita, zaldizkon ondoren abiau zien bera iltzeko asmon.

Bitarten biantxen jabek, arbolapea jun da, ango diruk artu ta etxea eaman tzitun, da amai esan tzion:

—Ama, emen biantxen irugarren plazoa.

Gero ederki bizi izan tzien ama-semek.

Zegaman,
José Andrés Gorrotxategi Jaunak
1922an jasoa.

BARANDIARAN, J. M.:
op. cit. II - 330. orr.

Kastillo branko

Motil batek gau baten tzeuzken diru danak galdu zitun joku etxe 'aten. Eskillararak jaisten ai zala gizon aundi 'atekin topo ein tzion da bik izketan asi zien.

—Ni Kastillo Branko nauk, —esan tzion gizon aundik—, biar goizen bigarren botea jantzi bañô lèn nê etxea etorri ta nik esaten dian iru gauzak eiten baituk, gaur gauen galdutako diruk beriz kobrau âl izango 'ituk.

Au esatekiñ, Kastillo Branko izkuta zan.

Motille Kastillo Branko nun bizi zan galdezka asi zan bañô iñok etzion berri ziuurrik ematen. Norbeitek esa'mentzion alako menditan bazeola abere etxe 'at ta ango animalin batek bear bazan izango zola Kastillo Brankon entzutea.

Jun tzan etxe ortâ ta jo zon atea. Bela zâr batek irten tzion.

Kastillo Branko nun bizi zan bâ altzekiñ da belek ezetz esan tzion, bê ani zârragok, leoiak bear bazan jakingo zola.

Leoiak galdetu zion da baietz, bazekilla Kastillo Branko nun bizi zan, onek eantzun tzion, bidea oso luzea zala, ta autza eamatea nai bazon idi 'at ekar bear tziola bideako janarizat.

Ordun motille mendia jun tzan da idie ekarri ta il ein tzion.

—Lau zati ein tzak idie, —esan tzion leioak—. Bi zati nê eskubiko egon ipin tzeke da beste bi ezkerrekon da eu jarri ai erdiñ.

Motillek zuzen zuzen ein tzitun leoian esanak.

Motille ta idi zatik gañen tzitula leoia egan asi zan.

Leoiak esan tzion motillei:

—Idi zati oritako 'at emaeiek.

Eman orduko irentsi zon leoiak idin zatie.

Beiz ê ibilli ta ibilli ta jun da jun.

Beiz ê motillei beste zati 'at eskau zion da lenengoa bezela irentsi zon, gero irugarren zatie ta aitzenen laugarrena irentsi zitun.

Motille aitzenen bera jango ote zon bildur tzan.

Eunsentin leoiak esan tzion motillei:

–Ikustek etxe ura?

–Bai.

–Ikusteituk ate gorri ak?

–Bai.

–Antxe bizi ek Castillo Branko.

Denbora gutxi barru Castillo Brankon etxea alliau zien da motille leoieti jatxi zan da au bê mendia abiau zan.

Motillek atea jo zonen, Castillo Branko bigarren botiñe jazten ai mentzan.

–Garaien etorri aiz, –esan tzion Castillo Brankok—, oain nik aindutako iru lan ein bea' 'ituk. Ikuste al dek sasiz da otez estalitako mendi ori? Ba garbitu zak, zaburrek erre ta garie erein tzak. Garie eltzen danen, moztu ta igo zak da egoerdiko amaika ta 'rditako iriñ orrekiñ eiñdako opiltxoa ekaiek maira.

Motillek oso goibel irten tzon andi.

Kastillo Brankok iru alaba zeuzken. Bi zârrenak sorgiñek zien da irugarrena oso ona zan.

Gaztenak motillei bidea irten da aren attek ze aindu zion galdetu zion.

Motillek gertau zana garbi aitortu zion.

–Ez bildurtu, –esan tzion neska onak—, dana bear bezela eingo 'a ta. –Ta esan bezela, neske lan dana ein da motillei amaikatako opil bat ekar tzion.

Motillek Castillo Brankoi opille eaman tzionen:

–Ondo ziok, –esan tzion onek—, lêngengo lana ein dek.

Gero bigarren lana aindu zion.

–Iru zaldi zeuzkiat da atsaldeako irurek ezi bea' 'ituk.

Motillek Castillo Brankon arrreti oso goibel irten tzon.

Beiz ê lengo neska on ura azaldu zikon da ze gertaitzen tzatzu, galdetu zion.

Motillek gertau zikona kontau zionen, neska onak esan tzion:

–Iru zaldi orik nê atte ta bi aizpak die. Zu ez bildurtu nik launduko 'izut lan ontan.

Neska ona launtasunekiñ, iru zaldik makillaz ezi zitun atsaldeako.

Ordun Castillo Brankok irugarren lana aindu zion.

–Nê alabaik gaztenai eun baten eraztune eroi zikoan itsasoa, billau ta ekarriek.

Motil gizajoi lan au danetan azallana iruitu zikon.

Bestetan bezela, neska ona azaldu zikon, da zer tzon galdetu zion.

Ze egoeratan tzeon esplikau zion motillek.

–Ez bildurtu, –esan tzion neska onak–, txiki txiki ein nazu aizkora 'atekiñ, sartu zu botilla 'aten nê odol dana tantonik galdu bê ta botillea ondo itxita bota zu itxasoa buruz bera.

Gero pil pil itsas gañen urek eiten don lekun eongo 'a botillea, an eskue sartu ta atea zu. Nê gorputz zatian gañea botillako odol dana bota ta nik lengo itxurea artu 'et.

Motillek ustez zintzo bete zitun nesken aginduk. Botillea itsasoti etâ zonen kortxon tzion eraztune. Gero odola bota zon gorputz zatian gañea ta neskek lêngo itxurea artu zon. Motillek ordea odol tanto 'at botillan etzon sartu deskuido z ta neska ona ezkerreko beatz txikin faltan geau zan bizitza guztiako.

Kastillo Brankok motillei aindu zion ondasunek eman tzion. Gañea alaba 'at aindu zion emazteztat. Baño ortako aurrez begik tapau ta iru neskân arten berak bat aukerau bear zion.

Motillek ondo artu zon berrie.

Kastillo Brankok motillei trapu 'atekin begik tapau zion da aurre-

kalden iru alabak ipin tzion bat aukerau zezan.

Motillek iru neskai eskuk artu zien da ezkerreko beatz txikie falta zikona aukerau zon bêztat.

Gero berakiñ ezkondu zan.

Kastillo Brankok ezkonberrik iltzeko asmoa artu zon.

Gauen danak oiratu zienen, neska onak gizonai kontau zion bê atten asmoa ta gau artan bertan etxeti aldeitea zuela onana esan tzion, bizik iraun nai bazuen.

Gizonai esan tzion:

–Zoatz okollua, iru zaldi dare: batek pentsamentuk aiñe korritzen do; bigarrenak aizek aiñe ta irugarrena oso motela da. la lengoia etâtze' 'ezun etxe aurrea ta txalman zu biok iges eiñ al dezaun.

Motille okollua jun tzan.

Kastillo Branko noizik beñ ezkonberrian koartoko atea urbildu ta:

—Lo artu al dezue? Galdeztzen tzien.

—Oaindik ez, –eantzuten tzion andra gaztek.

Gizona okollun tzeillen bitartean, andra gaztek koartoko zorun sekulako txixtu pillea ein tzion. Kastillo Brankok, lo artu al dezue? galdetzen tzion bakoitzen, txistu pillek, oaindik ez, eantzuten tziôn.

Zaldie gizonak gertau zonen, andra-gizonak iges ein tzuen oian zagi 'at ardo utzita.

Gizonak pentsamentue aiñe korritzen tzon zaldie artu bearren aizek aiñe korritzen tzona artu zon, deskuidau ein tzan.

Andre-gizonak igesi zijotzen bitarten, Castillo Brankok noizik bein galdetzen tzon koartoko aten, lo artu al dezue? da txixtu pillek eantzuten tzion, oaindik ez.

Txixtu pillea leortzen tzijon poliki poliki, ia leortun tziola Castillo Brankok galdetu zon beti bezela, lo artu al dezue? o-ain-di-ez eantzun tzon txixtuk.

Berriz Castillo Brankok galdetu zon, lo artu al dezue? Iñok etzon ezer eantzun.

Ordun Castillo Branko eundako abiadan sartu zan gelan da zagiri puñala sartu zion eztaiz zenbait aldiz, alaba ta gizona iltzen tzitulakon.

Urrengo goizen Castillo Branko ezkonberrian gelan sartu zan da konturau zan andra gizonai ez, zagiri eman tziola puñaladak. Jun tzan okollua ta pentsamentuk aiñe korritzen tzon zaldie artu ta ezkonberrian atzeta irten tzon.

Soro 'aten gari ebaitzen ai zien, galdetu zien ia bi gazte andi pasau zien aizen errun zaldi gañen.

Ezetz eantzun tzien.

Kastillo Branko etsitzen asi zan.

Gari ebaitzalle atako 'atek esan tzion gero:

–Oain konturaitzen naiz, oain beatzi illabete gu garie eraiten ai giñela, bi gazte nola pasau zien emendi sekulako errun zaldi gañen.

–Beatzi illabete ez tie ezer, –da Castillo Branko gaztean atzeta abiau zan.

Bein ikus tzitun, mendi 'aten aitzen izkutatzea zijotzela.

Alabak ê ikus tzon Castillo Branko. Gizonai esan tzion:

–Jatxi gaitzen zalditi, ni tipula biurtuko naiz ta zu asi zaiz jorran, Castillo Brankok ezer galdetzen baizu, esaiozu egoaldi ederra dola.

Kastillo Branko alliau zanen motillei ia zaldi gañen bi gazte ikus zitun galdetu zion.

–Bai, egoaldi edarra do, –eantzun tzion onek.

–Eztiat ori galdetu. Ia inguru otan zaldi gañen bi gazte ikus di-tuan galdetzen diat.

–Bai, egoaldi edarra do.

Kastillo Brankok motille erotzat artu zon da aurea seitu zon.

Andra-gizonak zaldi gañea igo ta jun tzien.

Beiz ê Castillo Branko ikus zuen eren atzeta ta emakumek zaldie ermita biurtu zon, bê bu-

rue santu 'aten irudi ta gizona sakristau.

Kastillo Branko alliau zanen, sakristaue kanpaiak jotzen ai zan.

Kantillobrankok bi gazte zaldi gañen ikus zitun galdetu zion sakristauei.

–Oaiñ asten da mezea, –eantzun tzion motillek.

–Eztiat ori galdetzen. Ia emendi zear bi gazte zaldi gañen juten ikus dituan.

–Bai, oain da mezea.

Kastillo Branko asarrau ta tzea jun tzan.

Ezkonberrik gizonan erria jun tzien da an urte askon da gustora asko bizitu zien urtetan.

*Migel Urbizuri
1983-4-17an jasoa.*

Patxi errementaria

Patxi errementarie oso gizon gaiztoa mentzan.

Beiñ inpernuti deabru 'at biali mentzioen, Patxi infernua eaman tzezan.

Deabru ori goiz baten Patxin sutegiñ azaldu zan.

Patxi an ai zan lanen, aldin bein junguren gañen malluka ta besta 'aten auspoi eraññez burnizko tresnak eiten.

–Eun on, –esa'mentzion deabruk.

–Baita zuri re.

–Baztar guztik zure gaiztakeriz nazkauta dauzketzula ta zu inpernua eamatea etor naiz ba.

–Ez to gaizki esana, lènengo gosari mokau bat jan dezaun.

–Ondo da, goazen ba.

Ta gosaltzea jun tzien.

Maien jarri ta gosaldu zuen bapou.

Gosalondon maiti jaiki ta Patxi deabru esan tzion.

–Goazen ba infernua ura re zer dan ikusko deu.

Asi zan deabru jaikitzen baño alperrik, Patxi maien alderdi ura pikez estalita zeuken da ezin tzan moitu gizajoa ta an geau zan aulkin pegauta.

An euki zon Patxi deabru iru urten, aitzenen sukin pikea biundu ta soltau zon arte.

Deabruk etzon nai beziñ aguro bê burue libre ikusi, laister ango aldik ein mentziton.

Patxi lèn baño gaiztakeri aundigok eiñez tzeillen.

Alako 'aten, inpernuti beste deabru 'at biali zioen, inpernua eaman tzezan.

Lenengo deabruk bigarrenai bê pasaizok kontau zion da Patxiñ etxeko aulkin pikea ziola ta ez jartzeko geo, aindu zion.

Bigarren deabru goiz baten Patxin sutegin presentau zan.

–Eun on –esan tzion Patxiri.

–Berdiñ.

–Gaiztakerie gaiztakerin gañen eñez menzaitze mundun da zu inpernua eamatea etor naiz.

–Ez to gaizki esana. Goazen lenengo gosari mokau bat jatea.

–Goazen bâ.

–Jarri zaiz maien, –esan tzion Patxik.

–Ez tauket maien jarri bearrik.

–Nik gosaldu bitarten, etzan tzaitz or don zizallu ortan, nekautta eongo zâ ta.

Deabru e zizallun etzan tzan.

Patxik gosaldu zonen esan tzion deabru:

–Goazen ba inpernu ortâ.

Deabru aleiñe guzik eiñ ati ezin tzan zizalluti jaiki. Patxik zizallue re pikez estalita zeuken da.

An eon bear izan mentzon deabruk iru urten, Patxik sukin pikea urtu zion bitarten.

Deabru gizajok, librau zanen gustora ein mentziton inpernuako bidek.

Patxi beiz ê mundun geau mentzan da len baño gaiztakeri audigok eñez bizi mentzan.

Gizon ura ala uzteik etziola ta inpernuti beste deabru 'at biali mentzien.

Irugarren deabru oni aurreko bik kontau zien sillea ta zizallue Patxik nola pikez estaltzen tziton da kontuz ibiltzeko.

Goiz baten irugarren deabru

ori Patxin sutegia etor tzan da errementariri esan tzion.

–Eun on.

–Bai zuri re.

–Era guztitako gaiztakerik eñez bizi mentzâ, egie al da ori?

–Ezta ori egie, –eantzun tzion Patxik.

–Ba nik zu inpernua eamateko ordene a 'auket, da jun bearren tzare.

–Ez ta gaizki esana, aurreti goazen gosari mokau bat jatea.

–Goazen ba.

–Jarri zaiz maien, –esan tzion Patxik.

–Ez noa jartzea.

–Orroko zizallu ortan etzan tzaiz, ainbesteko ibillikin nekauta eongo zâ ta.

–Ez nô nekauta.

–Igo zaiz ordun atariko piku arbolâ ta jan nai tzetzunak, nik gosari bokau bat eiten dian bitarten.

Deabru e piku gañea igo zan.

Patxik gosarie bukau zonen, deabru itsein tzion, baño deabru ezin tzan jatxi. Pikue pikez estalita zeuken Patxik da deabru an erantsi zan.

Eskola umek eunero arrika aldi 'at ematen tzien da deabru kurriskaka eoten tzan arrikarak jasotzen. Patxik etzion kasoik ê eiten.

Ola eon tzan deabrue iru ur-
ten, pikea sukin berotu ta Patxik
librau zon bitarten.

Deabruk bê burua libre ikus
tzonen azkar asko ein mentzon
inpernuko bidea.

Urtek jun da urtek etorri, Patxi
errementariri iltzeko ordue alliau
zikon.

Il tzanen, mallue, burruntzie ta
tenazak artuta inpernua abiau
zan.

Dan-dan-dan jo zon mallukiñ
inpernuko atea.

–Zein da –deabruk barruti.

–Patxi erementarie –kanpoti.

Au aitu zuenen, deabru danak
atei eustea etor tzien, Patxi erre-
mentarie barrua sartu etzeiñ.

Deabru txiki 'atek, Patxi erre-
mentarie ikus nai zola ta giltzazu-
loti beira jarri mentzan.

Patxik burruntzikin begie etâ
mentzion.

Beste 'atek itzeta ezautuko zo-
la ta belarrie jarri mentzon ate zu-
lon.

Patxik tenazakin belarrie moz-
tu mentzion.

Aitzenen inpernun bêtake le-
kuik etzeola ta zerua abiau zan
Patxi.

Zeruko atea jo zonen San Pe-
drok irten tzion.

Patxi errementarie ikus tzonen
etzion ateik zabaldu nai.

Andra xâr bat mentzion zeru-

ko aten da Patxi ikus zonen, bil-
durtuta, Patxikati oso ondo itz ein
mentzion San Pedroi.

Ordun San Pedrok barrua
sartzen utzi zion da Patxi erre-
mentarie arrazkio zerun mendo.

Franzisko Azurmendiri

1980-3-4ean jasoa.

Aralargo San Migel

Oain San Mielgo elizea don
tokiñ, lênao leize bildurgarri 'at
mentzion da leize ontan erensu-
gea bizitze' mentzan. Gosetzen
tzanen, zuloti irten dá sekulako
eriotzak eite' mentzitun kristauan
arten.

Ingurutako errik bildu ta per-
tsona 'at eunero erensugei jateko
eamatea erabaki zuen. Pertsona
ori zârta eo gaztea, suerten to-
kaitzen tzikona izaten tzan. Beiñ,
neska gazte 'ati tokau zikon suer-
tea ta leize zulon lotuta ipin tzien
erensugei.

Garai âtan, Aralargo menditan
Teodosio izeneko gizon bat tzeil-
llen, ankatako ta gerriko kateak
puskau arten penitentzie eiten.

Teodosio au Goñiko semea
zan.

Ezkondu ta eun gutxita gudâ
jun bearra tokau zikon, Aezkoa
menditako gaztean buruzagi zan
gañea.

Gudateti etxea zetorrela, dea-
brue agertu zikon fraile 'aten itxu-
ran da esan tzion bê andrea mo-
rroi batekin tziola oian.

Teodosio suk eta garrak artu-

ta etxen sartu zan da bê oian deabruk esan bezela andra 'at da gizon bat tzeren. Bik gerriko puñalez il tzitun.

Etzeti irten tzonen, elizati zeto- rren bê emaztea etor tzikon po- zez txoraitzen besarkatzea.

Teodosiok oian tzerenak zein tzien galdetu zion.

Emaztek eantzun tzion, bera falta zan denboran, amaiñarrebai ta atteñarrebai utzi ziela bê oia.

Ordun konturau zan Teodosio atte ta ama il tzitula.

Iruñako Gotzaiena jun tzan barkazio eske, ta onek berak bar- katzeko pekatu ura aundigie zala ta Atte Santuna biali zon.

Atte Santuk gerrin da ankatan bi katea jarri zion da ok autsi ar- ten penitentzie eiten ibil bearren tzion.

Erensugen leizeti pasatzekoa Teodosiok neskea ikus tzon da ze eiten tzon galdetu mentzion.

Neskek gauzak zien bezela kontau zion.

Ontan, leizeti erensugea irte- tzen asi zan da Teodosiona abiau zan. Momentu larri artan Goñiko zaldunek otoitz au ein mentzon:

San Miel, laundu guri.

San Miel aingerue azaldu zan erensugen aurren da bê ezpata zorrotzakin lepoa moztu zion. Une beren Goñiko zaldunei ka- teak autsita eroi zikon, peniten- tzie bukau zon pruebatzat.

Ordun leize aren gañen ein tzuen gaurko Elizea.

*Joxe Alustizari
1987-3-8an jasoa.*